

שילובה ילדים ונוער
 עם מוגבלות
 בתנועות הנוער
 פנקס אמצריק בתנועה

מועצת תנועות הנוער
 תשע"ו 2015

שילוב ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער - פנקס למדריך בתנועה

בוצע במסגרת התכנית להשתלבות ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער. שותפים: מועצת תנועות הנוער, ג'וינט-אשלים, משרד החינוך, משרד הרווחה, קרן שלם, המוסד לביטוח לאומי, המרכז לשלטון מקומי.

כתיבה: רקפת הימן-זהבי - הצוות הדידקטי בע"מ
עריכה: ד"ר גיל גרטל, ד"ר נעם אבן - הצוות הדידקטי בע"מ
עריכת נספח קשת הלקויות: אורית תמרי-שליאכטר

ליווי מקצועי וריכוז צוות היגוי:
אורית תמרי-שליאכטר - רכזת תכנית לשילוב ילדים ובני נוער עם מוגבלות בתנועות הנוער, מועצת תנועות הנוער בישראל

צוות היגוי:
אורית ברוק - מינהל חברה ונוער, משרד החינוך
יפעת קליין - ג'וינט-אשלים
שלומית רוני-ליבנה - מועצת תנועות הנוער
מיכל גולן - ג'וינט-אשלים
טלי אלון - משרד הרווחה
הדס זהבי - משרד הרווחה
שוש זאב רשף - משרד הרווחה
מימי פלאצ'י - משרד החינוך
ליאורה שור-ברק - משרד החינוך
נעה טייך-פייר - משרד החינוך
תמנע גבאי מרקוביץ' - קרן שלם
חיה פישגרונד - המוסד לביטוח לאומי
מרב איליה - מרכז השלטון המקומי

רכזי השילוב בתנועות הנוער:
נעמה ארדון - תנועת הצופים
אוריה חזן - תנועת בני עקיבא
ניר כהן זרדי - תנועת האיחוד החקלאי
הדס חגיג - תנועת הנוער העובד והלומד
לאה דרזנר - תנועת אריאל
דינא נסראלדין - תנועת הנוער הדרוזי
אודליה אבינועם - עוזרי - תנועת מכבי צעיר
אסתר אמסיס - תנועת הצופים הערבים והדרוזים
הודיה בן שימול - תנועת עזרא
סיגל פיין - תנועת השומר הצעיר

עריכה לשונית: שלמה אבן
עיצוב, עימוד, הכנה לדפוס ודפוס: אחוה הוצאה לאור

הוצאת מועצת תנועות הנוער בישראל (ע"ר)
תשרי תשע"ו, אוקטובר 2015
© כל הזכויות שמורות לגופים השותפים בתכנית

תוכן העניינים

4	דבר הכותבת
5	פתח דבר: על הפנקס ואופן השימוש בו
	חלק ראשון - דברים שחשוב לדעת
7	א. מונחים
9	ב. עקרונות בשילוב חניכים עם צרכים מיוחדים
11	ג. דמות המדריך לחניכים עם צרכים מיוחדים
15	ד. אתיקה בתפקיד - חוקים, זכויות הפרט, כבוד ושמירה על פרטיות
19	ה. קשת הלקויות - סקירה מקצועית
	חלק שני - הנחיות למדריך ודרכי פעולה
27	כיצד מגייסים וקולטים חניכים חדשים עם צרכים מיוחדים
31	ב. כיצד כותבים ומתאימים מערכי פעולות
37	ג. כיצד נערכים לטיולים ולפעילויות שייא
41	ד. כיצד להיערך לפרידה בסיום השנה
43	ה. מי הם בעלי התפקידים בתנועה שעוזרים למדריך
45	ו. עם אילו גורמים מטפלים מחוץ לתנועה לשמור על קשר
47	ז. מהם האתגרים המיוחדים לתפקיד וכיצד להתמודד איתם

הקדמה

מדריכות ומדריכים יקרים,

פנקס כיס זה הוא תקציר נגיש ונוח של המדריך המלא להשתלבות ילדים ונוער עם צרכים מיוחדים בתנועות הנוער.

המדריך הופק במסגרת התכנית להשתלבות ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער, תכנית לה שותפים רבים אשר מלווים אותה בצוות היגוי מורחב.

הפנקס יסייע לכם בהבנה של תפקידכם במשימת ההשתלבות, בהכנה של תכנית השתלבות בקבוצה שלכם ובהתמודדות עם סיטואציות שכיחות. בנוסף לו תוכלו למצוא באתר התכנית את המדריך המלא ולהיעזר בו, תוך התייעצות עם הרכזים הממונים עליכם בתנועה.

אנחנו גאים בהיענותן של תנועות הנוער להוביל מהלך חברתי חשוב ומתבקש ומאמינים בכוחכם לייצר את השינוי המיוחל וליצור חברה מכילה, מקבלת, שוויונית ורגישה לצרכיו של האחר.

בחירתכם להדריך במסגרת ייחודית זו של תנועת הנוער היא החלטה ראויה ומשמעותית. נבקש לאחל לכם, המדריכים והמדריכות, הצלחה במשימה.

בהערכה,

חברי צוות ההיגוי של התכנית

פתח דבר: על הפנקס ואופן השימוש בו

פנקס הכיס מיועד למדריכי קבוצות שילוב, למדריכי קבוצות בהן יש חניכים המשולבים פרטני ולפעילים בתפקידים השונים. מרוכזים בו עקרונות ודרכי פעולה, שלבים ותהליכים במהלך השילוב, שאלות ותשובות לגבי שגרת ההדרכה ופעילות השיא, וכן דוגמאות מהשטח לפתרון בעיות.

תפקיד הפנקס לסייע לכם בתהליך השילוב ולספק תשובות לשאלות ולאיתגרים הצפויים לכם בדרך.

אנו מודעים לכך שסיפורו של כל חניך הוא ייחודי, לכך שקיימות אינספור שיטות ודרכים לשילוב מוצלח של חניכים עם צרכים מיוחדים בפעילות ולעובדה שלכל חניך תיסלל הדרך הייחודית לו, אותה יובילו המדריכים והרכזים. המידע בפנקס מבוסס על ניסיון של תנועות נוער בהן משולבים חניכים עם צרכים מיוחדים, ומאגד בתוכו ידע וניסיון רב שנים של רכזי ומדריכי תחום צרכים מיוחדים בתנועות.

בפנקס הכיס שני חלקים:

החלק הראשון כולל מידע אודות עקרונות העבודה עם חניכים שלהם צרכים מיוחדים ואודות דמות המדריך, וסקירה אודות קשת הלקויות.

החלק השני כולל עצות והנחיות למדריך ברצף הפעילות השנתית: גיוס וקליטה, התאמת פעולות ופעולות שיא וסיום השנה.

בסוף הפנקס הותרנו מקום לרשימות אישיות שלכם המדריכים.

הפנקס כתוב בלשון זכר מטעמי אחידות אך מכוון לשני המינים - רכזות ורכזים, מדריכות ומדריכים, חניכות וחניכים.

למידע מורחב על שילוב בתנועות הנוער אנו מזמינים אתכם לפנות לרכזי התחום בתנועה שלכם וקוראים לכם להיכנס למאגר המידע לתחום הצרכים המיוחדים באתר התכנית להשתלבות ילדים ונוער עם מוגבלות בתנועות הנוער:

<http://tni-shiluv.org.il>

חלק ראשון - דברים שחשוב לדעת

א. מונחים

שילוב קבוצתי - קבוצה נפרדת בשכבה או בסניף

זוהי קבוצה המורכבת כולה מחניכים עם צרכים מיוחדים. בדרך כלל תורכב מחניכים בגילאים שונים, רצוי בטווח של עד ארבע שנים. הקבוצה יכולה להכיל חניכים עם מוגבלויות שונות וצרכים שונים, בתנאי שהם יכולים ליהנות ביחד מפעילות חברתית-קבוצתית. מדריך הקבוצה נקרא לעתים **מדריך שילוב**.

שילוב פרטני

חניך עם צרכים מיוחדים המשולב בקבוצת חניכים ללא צרכים מיוחדים. בדרך כלל יהיה בן גילם, ברמה קוגניטיבית המתאימה לקבוצה או נמוכה ממנה במעט. בחלק מהמקרים תהיה היכרות מוקדמת בין החניך לקבוצה, למשל אם הוא לומד איתם בבית הספר. יש מקרים בהם חניך מתחיל את הפעילות בשילוב קבוצתי ולאחר תקופה, בהחלטה משותפת לתנועה ולהורים, יעבור לשילוב פרטני - ולהיפך. מדריך הקבוצה נקרא לעתים **מדריך משלב**.

מדריך מלווה (פרטני לחניך)

מדריך המשמש כמתווך בין החניך למדריכים ולחניכים האחרים. המדריך המלווה מכין את החניך לקראת הפעילות, מתווך את תכני הפעולה לחניך וצמוד אליו בזמן הפעילות. המדריך המלווה הוא חלק מצוות ההדרכה, הוא מחויב להשתתף בישיבות ובקבלת ההחלטות הנוגעות לחניך. הצמדת מדריך מלווה לחניך תלויה בהחלטה של המשפחה והגורמים המטפלים, יחד עם רכז הסניף ולאחר התייעצות עם רכז התחום התנועתי.

ב. עקרונות בשילוב חניכים עם צרכים מיוחדים

” צריך כל הזמן לזכור שאנחנו עובדים מול אנשים יחידים, המדריכים צריכים להכיר כל חניך ואנחנו צריכים להכיר את העולם של כל פרט... התנועה זה הפלטפורמה בה הם יכולים לפתח את המימוש העצמי שלהם, ולגרום להם לתחושת מסוגלות עצמית... יש עקרונות עבודה מנחים, אבל הפרקטיקה תיכתב עבור כל ילד בנפרד...”

(רכות תחום שילוב תנועתית)

שילוב חניכים עם צרכים מיוחדים אינו תהליך אחיד לכל החניכים באשר הם. לכל חניך יותאם תהליך השילוב לצרכיו ולסיפורו האישי. עם זאת, קיימים מספר עקרונות מנחים, המהווים מכנה משותף לכל תהליך שילוב.

עקרונות מנחים:

1. **עקרון השוויון** - החניכים שלהם צרכים מיוחדים הם חברים בתנועה לכל דבר ועניין, ומעצם כך הם בעלי זכויות וחובות ככל החניכים. בהתאם ליכולתם הם מחויבים להתנהגות על פי ערכי התנועה ושותפים בפעולות השוטפות ובפעילות השיא.
2. **עקרון השילוב ושוויון ההזדמנויות** - מתכונת הפעילות צריכה לאפשר לחניכים עם מוגבלות את אותם דברים שהיא מאפשרת לחניכים ללא מוגבלות, תוך התאמת התכנים וכלי ההדרכה לחניכים וליכולתם.
3. **עקרון הנגישות** - הפעילות תותאם ותוגש לחניכים שלהם צרכים מיוחדים בצורה כזו שהם ימצו בצורה מרבית את השתתפותם בפעילות התנועתית.

ההתאמות הנדרשות:

✓ **נגישות פיזית** - תשתית פיזית המותאמת לצרכי החניך במקום הפעילות. כשיש חניך על כיסא גלגלים נדרש לוודא רמפות, פתחים ודלתות מתאימים וכן שירותים מותאמים. במקרים של לקות ראייה גלה ערנות למצבי סיכון, לריהוט, לתאורה או לעזרי פעילות העלולים להפריע. במקרים של לקות שמיעה יש להתאים את אופן העברת התכנים לשימוש בערוצי תקשורת אחרים, כמו קריאה, מישוש או שפת סימנים. כמו כן ניתן להתאים את החדר מבחינה אקוסטית, למשל חיפוי התקרה.

ג. דמות המדריך לחניכים עם צרכים מיוחדים

” אני עושה משהו גדול מאוד וגם מקבל המון. המטפלים תקועים בספר, אני עושה מה שהמטפלים לא עושים. אני מאמין שצריך להתייחס אליהם כמו לכל אחד וככה הם מתפתחים, וזה הכול תלוי בגישה ובמה שאתה אומר לחניך על עצמו. אם תתמוך בו, הוא יצליח וירגיש מוצלח... אנחנו כמדריכים מתפקדים כשגרירים של הדבר הזה, ואנחנו צריכים להעביר את המידע לכל מיני גורמים מסביב... כל אחד יכול להדריך קבוצת חניכים ללא מוגבלות, אבל שילוב זה רק המובחרים. ”
(מדריך לקבוצת חניכים עם צרכים מיוחדים)

המדריך בתנועת נוער הוא דמות מובילה. הוא נדרש לגלות אחריות ורצינות, להשקיע ולתת מעצמו ומזמנו לחניכים המודרכים ולחנכם לערכי התנועה. יכולות אלו מתחדדות ומתעצמות אצל מדריכי חניכים עם צרכים מיוחדים. במסגרת תפקידך תידרש להתמודד עם אתגרים מיוחדים אשר קשורים ללקויות של חניכך ולתהליך העבודה מול החניך ומול משפחתו, מול החברים לתנועה ומול החברה והסביבה.

תכונות המדריך לחניכים עם צרכים מיוחדים:

✓ נגישות אינטלקטואלית - תכני הפעולה יותאמו ליכולת האינטלקטואלית (שכלית) של החניכים. במהלך הכנת הפעולה יש לחשוב על מתכונת העברת הפעילות והתאמת עזרי ההדרכה. ככלל, אין לפסול נושאים שמועברים לכלל הקבוצות, אלא יש לעבד אותם כך שיתאימו לחניכים עם הצרכים המיוחדים.

✓ נגישות חברתית - כאשר מקיימים פעולות הסברה לחניכים ולשכבה הבוגרת על נושא השילוב ועל קליטת החניכים עם הצרכים המיוחדים לקבוצה, מומלץ לעודד יצירת קשר ואינטראקציה איתם. זאת במטרה להפיג חששות של שני הצדדים ועל מנת למתן תפיסות סטריאוטיפיות.

✓ נגישות מילולית - התאמת התכנים ליכולת המילולית של החניכים ולעזרי הדיבור בהם הם משתמשים.

4. עקרון האינדיבידואליזציה - חשוב להכיר באופן אישי כל אחד מהחניכים, להכיר את יכולותיהם, את הקשיים הפרטניים ואת החוזקות האישיות. היכרות אישית מטרתה התאמה של הפעילות לכל חניך בהתאם לצרכיו וליכולותיו, באופן כזה שיענה על הצרכים בצורה מרבית המיטיבה עמו ועל מנת להימנע ממצבים של חוסר התאמה ואי-השתתפות בפעילות.

5. התמקדות ב"יש" - הכרה של החוזקות והכוחות החיוביים של החניך תביא להתמקדות במיציאת החוזקות ובהעצמתן, לצד עזרה בהתמודדות עם הקשיים. הפעילות תתוכנן כך שחוזקותיו של החניך תבואנה לידי ביטוי ושהוא יוכל לבטא את הכוחות החיוביים שבו.

מעבר לעקרונות המנחים, העומדים בבסיס השילוב ועקביים בכל ההיבטים הקשורים בו, ישנם עקרונות המשמשים כלי עבודה בהתאמת פעילות ובכתיבת פעולות.
(ראו פרק כתיבה והתאמה של פעולות).

היצעת?

בתנועת הבוגרים של בני עקיבא משולבים גם בוגרים עם צרכים מיוחדים. אחד הבוגרים הוא עם מוגבלות קוגניטיבית-תקשורתית. כביטוי לעקרונות האינדיבידואליזציה וההתמקדות ב"יש" מצא צוות ההדרכה כי נקודת חוזק של הבוגר היא התמקדות בפרטים קטנים ומוטיבציה גבוהה להצלחה בביצוע משימות פשוטות. לפיכך שולב הבוגר בצוות הלוגיסטי של המחנה והוא עוזר בביצוע משימות שליחות, בארגון ציוד ובמשימות טכניות אחרות. הבוגר מדווח על סיפוק רב והנאה מההשתתפות הפעילה במחנה.

פירוט תכונות המדריך לחניכים עם צרכים מיוחדים:

✓ **הזדהות עם ערך השוויון והשילוב - רצון מוטיבציה ונכונות לביצוע התפקיד**
"צריך באמת להאמין ששילוב וקבלת השונה זה משהו שצריך לקרות בחברה... חשוב שהמדריך לא יפעל מתוך חמלה ורחמים אלא מתוך אמונה ברעיון והתגייסות למטרה" (רכוז שילוב מחוזית).

עליך להאמין בערך שבשילוב חברתי של אנשים עם מוגבלות, להבין את החשיבות בכך ולרצות להיות חלק מהתהליך.

✓ אחריות ובגרות

"לחניכים יש חושים חדים והם רגישים להכול, לכל הבעה בפנים שלי הם שמים לב, צריך לדעת את זה ולהתייחס לזה. במסגרת התפקיד אתה גם נתקל בהרבה סיטואציות שיכולות להיות מביכות וקשות, צריך לדעת לתת את הפתרון המידי והמכבד מול החניך" (מדריך שילוב).

ההתמודדות היומיומיות עם החניך כרוכה במפגש עם סוגים שונים של מוגבלות ועם מצבים של התנהגויות לא מוכרות וקיצוניות, בנוסף להתמודדות עם מאפייני גיל ההתבגרות. מעבר לכך, אתה תיזדרש מפעם לפעם להתמודדות מול הורי החניכים ומול גורמים שונים במוסדות החינוך ובקהילה. התמודדותך עם מצבים אלה מחייבת התנהגות אחראית ובוגרת.

✓ סבלנות, נחישות וקור רוח

"החניכים הם הפכפכים ומותחי גבולות. צריך לדעת שמה שהחניכות עושות זה לא כלפיך אישי, לא לקחת דברים ללב, לקחת הכול בשליטה... צריך גם לזכור שהכול הולך יותר לאט ולוקח המון זמן... זוהי דרך אטית וצריך המון סבלנות, אבל כל הזמן צריך לתת להם להרגיש שאתם לא מוותרים עליהם" (מדריך שילוב).

קצב ההבנה, התפקוד וההתקדמות של חניכים עם צרכים מיוחדים הוא פעמים רבות אטי בהרבה מקצב התקדמות של חניך או קבוצת חניכים ללא מוגבלות. הדרת חניכים עם צרכים מיוחדים דורשת סבלנות ונחישות, הן בזמן הפעולה והן לאורך התהליך החינוכי כולו. עליך לגלות סבלנות וגמישות בביצוע פעולות, ולפעול בהתמדה לאורך שנת הפעילות להגשמת המטרות האישיות של כל חניך יחד עם הגשמת המטרות הקבוצתיות.

✓ יצירתיות, גמישות וראש פתוח

"צריך לזכור שכל אחד מהם הוא אדם, עולם ומלואו. אין בתחום הזה כללים, כל אחד הוא שונה וצריך ללמוד אותו ולהתאים לו... בשילוב מה שחשוב זה היצירתיות, איך להתגבר על מכשולים בדרך יצירתית, לא לחשוב מה לא מתאים אלא לחשוב איך כן אפשר להתאים, לחשוב מחוץ לקופסה ולהתאים כל מתודה ופעילות" (רכוז שילוב מחוזית).

כמדריך לחניכים עם צרכים מיוחדים אתה נדרש למצוא פתרונות מגוונים בהתאמת פעולות, בהתמודדות עם אתגרים בהדרכה וביציאה לטיולים ולמפעלים. זכור כי המטרה היא שהחניכים יעברו תהליך חינוכי זהה ככל האפשר לחניכי כלל הקבוצות. ההתמודדות היומיומית מצריכה השתחררות מקיבועונות ואמונה כי לכל מכשול וחסם יש פתרון יצירתי ושתמיד ניתן למצוא אפשרות לביצוע פעילות חלופית מתאימה.

✓ אמונה ביכולות של החניך ורצון לקדם את החניך

"מדריכה צריכה לרצות לדחוף את החניך קדימה ולראות לאן הוא מסוגל להגיע... צריך לתת לו אתגרים ולא להשאיר אותו באזור הנוחות שלו... אי אפשר לדעת מה יקרה, זה כן יכול להצליח" (רכוז סניף).

חלק מתפקידך כמדריך לחניכים עם צרכים מיוחדים הוא הצבת מטרות אישיות להתקדמות. על המדריך להאמין בכוחו של החניך וביכולותיו להצליח. על המדריך לנסות באופן מתמיד למצוא את החוזקות של החניך, לחזק את היכולות שלו ולספק לו הזדמנויות להצלחה ולחוויה חיובית באמצעות הצבת אתגרים חדשים.

✓ ידע מקצועי

"כדי לתת את המענה הנכון לחניך המדריך צריך להיות בקיא בנכות ובמוגבלות, לדעת מה זה אומר. צריך לזכור שהמדריך הוא לא איש מקצוע ומדובר בנער, אבל ידע הוא כוח וזה מאוד עוזר בביצוע התפקיד" (רכוז תחום שילוב תנועתית).

המדריך נדרש להיכרות עם הלקות והמוגבלות ועם המאפיינים שלה, זאת על מנת לתת מענה הולם לאתגרים, לפתור בעיות עם החניך במהלך הפעילות ובעיקר על מנת להתאים את הפעילות לצרכים המיוחדים של כל חניך. ככל שתדע יותר על החניך ועל לקותו כך תוכל לתת מענה טוב יותר לצרכים המיוחדים שלו, ולהצליח בהשגת המטרות האישיות ובתהליך החינוכי. באחריותך לקחת חלק בהכשרות ובקורסים התנועתיים, ולהיות בקשר עם רכז התחום התנועתי.

ד. אתיקה בתפקיד - חוקים, זכויות הפרט, כבוד ושמירה על פרטיות

”במקרה של התנהגות שיש בה סכנת פגיעה ממשית, אתה קודם כל עוצר עצירה קיצונית. אנחנו חייבים את זה כדי לשמור על הסביבה: על החניך עצמו, החניכים האחרים והמדריכים. יש לנו אחריות כלפיהם. לאחר העצירה תתחיל תכנית ההתערבות: זה יכול להיות שיחה, התערבות גורם מטפל, תכנית טיפולית ולפעמים אפילו הרחקה מהפעילות.”
(רכות תחום תנועתית)

התנהגות קיצונית של חניך אינה תופעה המיוחסת רק לחניכים עם צרכים מיוחדים, אך היא עלולה להופיע אצלם, לעתים בעקבות מקורות שונים שאינם בהכרח גלויים לעין או ברורים. בהתנהגות קיצונית הכוונה היא להתנהגות שעשויה להוות סיכון או פגיעה ממשית בנפש או בגוף לאדם עצמו או לסובבים אותו.

אילו התנהגויות של החניכים מחייבות תהליך התערבות?

✓ אלימות פיזית כלפי אדם אחר - התנהגות אלימה שבעקבותיה נפגע החניך עצמו או נפגע אדם אחר. למשל: יריקה על מדריכה, הרבצה או דחיפה של חניך אחר.

✓ הטרדה או פגיעה מינית - הטרדה מילולית חוזרת או הטרדה פיזית בעלת משמעות מינית. למשל: הטרדה טלפונית ואמירת מילות אהבה למדריכה, אמירת מילים בעלות משמעות מינית לחניכות מהקבוצה, חניך המעיד על משיכתו לילדים קטנים, הרמת חצאית למדריכה, ליטופים או מגע שמסב חוסר נעימות.

✓ התערטלות ועשיית צרכים בציבור - חשיפת איברים אינטימיים, הטלת שתן, מגע באיברים אינטימיים בפומבי.

✓ פגיעה ברכוש של אדם אחר - התנהגות אלימה שתוצאותיה פגיעה ברכוש. למשל: שבירת משקפיים, קריעת בגדים, שבירת טלפון נייד.

✓ דוגמה אישית, דמות מתווכת לחברה

”המדריכים תופסים עוצמה גדולה מאוד בחיים של הילד, כי הם מודל חיקוי לחברה שהם צמאים להיות בה... זוהי נקודת השיא של מפגש פנים מול פנים עם ילדים אחרים בני גילם”
(רכות תחום שילוב תנועתית).

כחלק מתפקידך אתה נדרש ליצור קשר אישי עם החניך ולהכירו לעומק, על מנת לזכות באמונו. פעמים רבות, בשלב בו החניך סומך עליך ומאמין בך, אתה הופך לדמות משמעותית בחייו. לעתים אף דורשים החניכים קשר ויחס מעבר לשעות הפעילות, בשעות ובדרכים לא שגרתיות. בעניין זה עליך לוודא שמירה על גבולותיך ועל פרטיותך, ושאופן הקשר הולם את רצונותיך. זכור כי אתה מהווה דמות לחיקוי ודמות מתווכת בין החניך לחברה. התיווך הוא דו-צדדי. מצד אחד אתה מתווך בין החניך לחברה, ומצד שני אתה מדגים את הנורמות ואת הכללים של החברה לחניך. עובדה זו משמעותית מאוד בבחירת אמירותיך והתנהגותך.

✓ המדריך כשגריר של נושא השילוב

”כשאת מדריכה צרכים מיוחדים אנשים שואלים אותך דברים כל הזמן: שכב'גיסטים, הורים ואנשים אחרים, ואת צריכה לתת את התשובות. אני לא הרגשתי שזה משא על כתפי, זה דווקא גרם לי להרגיש מיוחדת” (מדריכת שילוב).

פעמים רבות נתפס המדריך כבעל ידע, או כאדם עם זיקה מיוחדת לתחום השילוב. היה מוכן למצבים בהם תיידרש לענות על שאלות בתחום לחבר המתנועה, להורה, לבן משפחה או לאדם מחוץ לתנועה.

היצעת?

מדריכים מתנועת הצופים מעידים כי ההדרכה של חניכים עם צרכים מיוחדים השפיעה על חייהם בצורה חזקה מאוד: “היום אין לי אלא להודות לרכזת שלי ששמה אותי בצמי”ד, החיים שלי השתנו, כל מה שקרה לי מהרגע הזה, זה הזוי, אם אתה נכנס להדרכת צמי”ד אתה פשוט לא תרצה לצאת מזה...”

מהן דרכי הטיפול במקרים של התנהגויות כאלה?

במקרים של התנהגות פוגענית חלה על התנועה חובת טיפול, על פי השלבים הבאים:

1. דיווח של המדריך לרכז הסניף - עליך לדווח מיידית לרכז הסניף על כל התנהגות חריגה של החניך. זכור כי באחריותך לשמור על ביטחונם הפיזי והנפשי של החניך ושל החניכים האחרים. גם במקרים בהם אתה לא בטוח, התייעץ עם רכז הצוות או רכז הסניף.
2. דיווח של רכז הסניף להורי החניך ולגורמים המטפלים, ובמקביל דיווח לרכז התחום התנועתי, עצירת ההשתתפות בפעילות הסדירה והחלטה משותפת של רכז הסניף ורכז התחום התנועתי תוך התייעצות עם ההורים על תכנית התערבות. למשל: תהליך חינוכי, תכנית טיפולית או נוכחות מלווה מטעם המשפחה. תכנית ההתערבות תושפע מההתנהגות ומחומרת הפגיעה.
3. דיווח של רכז הסניף לרכז תחום השילוב התנועתי - שיתוף הרכז התנועתי בתהליך ההתערבות. במקרים עליהם חלה חובת דיווח יפנה הרכז או הרכז התנועתי לעובדת סוציאלית או ליועצת במוסד החינוכי בו לומד החניך.

מהי 'חובת דיווח'?

חובת דיווח מעוגנת בסעיפי חוק ההגנה על קטינים וחסרי ישע (אשר נוסף בשנת 1989 כתיקון 26 לחוק העונשין). בין היתר נקבע בחוק: "היה לאחראי על קטין או חסר ישע יסוד סביר לחשוב כי אחראי אחר על קטין או חסר ישע עבר בו עבירה, חובה עליו לדווח על כך בהקדם האפשרי לפקיד סעד או למשטרה". וכן: "נעברה בקטין או בחסר ישע הנמצא במעון, במוסד או במסגרת חינוכית או טיפולית אחרת עבירת מין... או עבירה של גרימת חבלה חמורה... או עבירת התעללות... חובה על מנהל או איש צוות במקום כאמור לדווח על כך בהקדם האפשרי לפקיד סעד או למשטרה". בחוק גם נקבעה ענישה בשל אי-דיווח. מתוקף אחריות תנועות הנוער לחניכיהן נכנסות הן תחת חוק זה ועל כן מחויבות לדווח במקרה של חשד לפגיעה בחניך.

מהם עיקרי המקרים עליהם חלה חובת דיווח?

✓ אלימות פיזית או מילולית כלפי החניך - חניך המעיד על התנהגות אלימה מצד ההורים או מצד מבוגרים אחרים, או שעל גופו סימני חבלה מעוררי חשד.

✓ הטרדה או התעללות מינית - חניך המעיד על הטרדה מינית מצד אדם אחר, או סימני מצוקה מעוררי חשד. שימו לב למקרים של הטרדה מינית בין חניכים עם צרכים מיוחדים בשילוב קבוצתי. נסו לצמצם את טווח הגילאים בקבוצה ולהימנע מקבוצות בהן פער גילאים רחב (ראו פרק גיוס חניכים והצטרפות לפעילות).

✓ הזנחה של החניך - חניך בעל ריח גוף לא טוב, גרד בגוף, בגדים בלויים ומלוכלכים, רעב קיצוני. חניך המעיד על התנהגות מזניחה או סימני הזנחה מעוררי חשד.

✓ נטיות אובדניות של החניך - חניך המעיד על רצונות אובדניים או מגלה סימני מצוקה נפשיים אחרים.

במקרים בהם אתה חושב כי מתקיימת חובת דיווח עליך לדווח מיידית לרכז הסניף. הרכז יעביר את הדיווח לרכז התנועתי והוא ידווח על כך לעובד הסוציאלי המתאים במחלקת הרווחה ברשות. מרגע העברת הדיווח לגורמים המוסמכים הטיפול הוא באחריותם, ולא באחריותך או באחריות תנועת הנוער.

שמירה על כבוד האדם וחירותו - הגנת הפרט

המידע שמועבר לך לגבי החניך הוא מידע הנוגע לתחומים הקשורים לתפקוד בפעילות ולהתאמות הנדרשות בלבד. אם קיבלת מידע על החניך שאינו קשור באופן ישיר לפעילות, עליך להפנות את תשומת לב רכז הסניף לעניין זה.

אין להעביר מידע על החניך לאנשים מחוץ לתנועה, למדריכים או לחניכים אחרים מלבד לצוות ההדרכה של הקבוצה.

אין להפיץ מידע על התנהגויות החניך במהלך פעולה לאנשים מחוץ לתנועה, למדריכים או לחניכים אחרים מלבד לצוות ההדרכה של הקבוצה.

אין לפרסם תמונות של החניך בכל אמצעי פרסום ללא קבלת אישור הורים חתום.

במקרים שמגיעים אנשים מחוץ לסניף ולתנועה על מנת לבצע תצפיות, ראיונות או הוצאת מידע על החניכים, עליך לתאם את הנושא עם רכז הסניף ולקבל אישור חתום מההורים.

ה. קשת הלקויות - סקירה מקצועית

מוגבלות שכלית התפתחותית

מוגבלות שכלית התפתחותית מאובחנת על פי חוק על ידי ועדה מיוחדת של משרד הרווחה כאשר מתקיימים שלושת התנאים הבאים:

1. יכולת אינטלקטואלית נמוכה בצורה משמעותית מהמוצע.
 2. מוגבלות בשניים או יותר מתחומי המיומנויות הבאות: תקשורת, עזרה עצמית, מיומנויות של חיי יום יום, מיומנויות חברתיות, שימוש במשאבים קהילתיים, הכוונה עצמית, בריאות ובטיחות, תפקודים עיוניים, ניצול שעות פנאי ותעסוקה.
 3. מתבטאת לפני גיל 18.
- המוגבלות השכלית ההתפתחותית מחולקת, בהתאם להגדרת החוק, למספר רמות: קל, קל-בינוני, בינוני-נמוך, קשה ועמוק.

דגשים ועקרונות בהדרכת חניכים עם מוגבלות שכלית התפתחותית

- ✓ הקפידו על מבנה פעילות קבוע. למשל: פתיחה והצגת הנושא, סיפור/הצגה, משחקים/משימות, יצירה וסיכום. המבנה הקבוע יקל על החניך להבין מה לפני, מה אחרי והיכן נמצאים כעת בפעולה.
- ✓ מתן הוראות: יש לתת הוראות מפורטות וקצרות, לחלק כל הוראה למספר חלקים ולסדרה לפי שלבים, להשתמש בשפה ברורה באופן שלא ניתן לפרשו ביותר ממובן אחד, יש להדגיש מילות מפתח בעת מתן הוראה, כדאי לחזור על ההוראה מספר פעמים ולנסח אותה בכמה אופנים.
- ✓ מומלץ לוודא שהחניך פירש את ההוראה כהלכה ורצוי לתת דוגמאות שימחישו את ההוראה.
- ✓ לפני כל פעולה כדאי לבדוק אם יש שימוש במילים או במושגים חדשים. אם כן, כדאי לחשוב מראש כיצד להסביר אותם.
- ✓ בעת ניהול דיון יש להסביר בצורה מפורשת את הנושא הנדון כך שהחניך המשולב יוכל לקחת חלק בשיחה. מומלץ לחשוב מראש על שאלות מתאימות, בהתאם ליכולת של החניך. למשל, חניך שמתקשה במתן תשובות רחבות יישאל שאלה יותר סגורה (עם מי מזדהה, מסכים/לא מסכים, מי אמר, כן/לא וכד') וחניך שמסוגל לענות באופן רחב יותר יישאל שאלה פתוחה, אך ממוקדת וברורה.
- ✓ אם החניך המשולב אינו לוקח חלק בדיון יש להפנות אליו שאלות ספציפיות שייעו לו להביע את עמדתו. מומלץ להמחיש באמצעות דוגמאות את הנושאים הנדונים בפעולה.
- ✓ מומלץ להרבות בפעילויות חווייתיות ובהמשות, תוך שימוש במספר רב ככל האפשר של חושים.

היצעת?

מקרים רבים של התנהגות מינית פוגענית קורים בסיטואציה של הליכה לשירותים, בעיקר במחנות ובטיולים.
בחלק מהקבוצות מותנית ההליכה לשירותים בהליכה עם מדריך (בקבוצות הצעירות) או הליכה משותפת של כמה ילדים (בקבוצות הבוגרות).
ניתן להציב מדריך אחראי באזור השירותים בשעות מקלחת או בשעות הבוקר.

הלינה המשותפת בטיולים היא מקום נוסף בו עשויים להיחצות הגבולות. הקפידו על מדריך הנוכח לצד החניכים לאורך כל שעות הלילה ועל סידור הלינה בהתאם לאופי החניכים, למין החניכים ולגילאי הקבוצה.

הספקטרום האוטיסטי

מוכר גם בשם תסמונת הקשת האוטיסטית, ספקטרום האוטיזם וקשת האוטיזם (על פי הגדרות האבחונים החדשות ההגדרות המוכרות של PDD ואספרגר מבטולות, וכל הילדים על הרצף יוגדרו כילדים עם אוטיזם ברמות תפקוד שונות).

באוטיזם נפגעת היכולת לעבד מידע המגיע מן החושים, מה שגורם לקושי בהבנת העולם הסובב ומשפיע על שני תחומים מרכזיים בהתפתחות: על התקשורת החברתית ועל התנהגות ותחומי עניין מצומצמים.

אנשים על הספקטרום האוטיסטי יתקשו ליצור קשר עם הזולת או לשתף פעולה, הם מעדיפים שגרה קבועה ומוכרת, הם עשויים להתקשות בהבנה של בדיחות, סלנג, רמזים וציניות ובדי"כ מפרשים את הנאמר כפי שהוא, באופן קונקרטי ופשוט.

לעתים אנשים על הספקטרום יחוו קושי בוויסות חושי. לחלקם סף גירוי נמוך, כך שהם רגישים למגע, לצליל וכד'. לאחרים סף גירוי גבוה והם זקוקים להרבה גירויים על מנת להגיב. הקושי בוויסות החושי עלול לגרום למצוקה ולעורר תגובות שונות.

לילדים עם אוטיזם בתפקוד גבוה (אספרגר) יש קושי בהתאמת ההתנהגות למצב החברתי שנמצאים בו, וקושי בבחירת הדבר המתאים לומר. לרוב הם מתעניינים ומכירים לעומק נושא מסוים. טון הדיבור, גובה הצליל, האינטונציה ושטף הדיבור נשמעים לעתים כבלתי רגילים. למרות רצונם העז בחברה הם עלולים למצוא את עצמם מבודדים, בעיקר כי נתפסים כימוזרים בעיני החברה הסובבת.

דגשים ועקרונות בהדרכת חניכים עם אוטיזם

- ✓ הקפידו על מקום פעילות קבוע ועל מבנה פעולה קבוע ומוכר. כדאי לכלול במערך הפעילות מעין טקס קבוע לפתיחת הפעולה ולסיומה (שיר פתיחה, שאלה קבועה, סבב מה נשמע וכד').
- ✓ לפני מתן הוראה כדאי לפנות לחניך בשמו ולומר באופן ברור אם אתה עומד לשאול אותו שאלה, להציע לו משימה או לבקש בקשה.
- ✓ מומלץ להשתמש בהוראות ישירות וברורות ולהיעזר בתמונות הממחישות את הנאמר.
- ✓ לקראת פעילות שמהווה שבירה של השגרה חשוב להכין את החניך היטב ולהסביר לפחות יום קודם במפורט לקראת מה הולכים, מה יהיה שם, מה סדר היום, את מי נפגוש, היכן נעצור בדרך וכו'.
- ✓ חניך עם אוטיזם בתפקוד גבוה - אפשר לסייע לו וללמד אותו מה מותר ומה אסור, מתי מתאים לדבר, מהם החוקים וכו'. לחניך כזה יש יכולות קוגניטיביות גבוהות וכדאי לחשוב איך מאתגרים אותו ומשתפים אותו (למשל: שיהיה אחראי להכין דקה לפתיחה על נושא הפעולה, אחראי להביא משהו מהחדשות השבוע וכו').

לקות שמיעה

לקות שמיעה מתבטאת באובדן חלקי או מלא של יכולת השמיעה. כבדות שמיעה היא אובדן חלקי וחרשות - אובדן מלא.

ילד עם לקות בשמיעה עלול להתקשות בהבנת דיבור, במיוחד כשהוא על רקע רעש וכאשר אין סימן ויזואלי מקביל (קריאת שפתיים, שפת גוף, המחשה ויזואלית אחרת). הקושי מתעצם כשהוא נדרש לעקוב אחר מספר דוברים במקביל, למשל במהלך דיון, ובדי"כ הילד מפספס מידע בדרך.

הצורך של הילד בתיווך להבנת הנאמר יוצר חוויה לא נעימה של תלות בסביבה. בשל הקושי בשמיעה ייתכנו לעתים גם קשיים במיומנויות חברתיות שונות.

אדם עם לקות בשמיעה יכול להיעזר באביזרים שונים: מכשירי שמיעה, מערכת F.M (מיקרופון מיוחד להעברת הקול ישירות מהדובר אל מכשיר השמיעה שלו), שתל קוקליארי ועוד.

דגשים ועקרונות בהדרכת חניכים עם לקות שמיעה

- ✓ הקפידו לשמור עם החניך על קשר עין ופנים גלויות (לא לכסות את הפה).
- ✓ הקפידו לשמור על תרבות דיון ודיבור ולוודא ששני חניכים לא ידברו במקביל.
- ✓ מומלץ לתאם מראש קוד מוסכם בין המדריך לחניך, למקרה שהחניך מרגיש הולך לאיבוד או אינו מבין את הנאמר.
- ✓ שמירה על שגרת פעילות, שעות קבועות, מבנה מוכר וקבוע חשובים ונותנים ביטחון.
- ✓ מומלץ לשלב כתיבה ותמונות לצורך המחשה.
- ✓ אביזרי השמיעה למיניהם הם דבר יקר מאוד. לכן חשוב, בעיקר לקראת טיולים, לערוך תיאום ציפיות עם החניך: הימנעות ממלחמות מים, מקום לשמירה על המכשירים בלילה.
- ✓ לקראת טיולים חשוב גם לוודא מה החניך צריך: נקודת הטענה לבטריות למכשירים, תיווך של הנאמר באוטובוס, תמלול של פעילות הנעשית בשעת חשיכה ועוד.
- ✓ אחד המאפיינים של עזרי השמיעה הוא שאינם מצליחים לסנן רעשים. הילד שומע באותה עוצמה את קולות הדוברים בחדר, קולות אחרים בחדר (כיסא חורק, צלופן שנע ברוח, מנורת פלורוסנט מזמזמת וכו') וקולות מחוץ לחדר (ילדים משחקים, מכוניות וכו'). מצב זה מקשה על הריכוז לאורך זמן. חשוב לצמצם עד כמה שאפשר את רעשי הרקע באמצעות הקפדה על שקט, בידוד קולות מחוץ לחדר ותחזוקה של החדר בהתאם לצורך.

לקות ראייה

לקות ראייה מתבטאת באובדן חלקי או מלא של יכולת הראייה. לקות ראייה היא אובדן חלקי ועיוורון - אובדן מלא. לקות ראייה או ראייה ירודה משמעותה מגבלה בראייה הקיימת גם בעת הרכבת משקפיים המותאמים היטב.

לקות ראייה יכולה לבוא לידי ביטוי בקושי בחדות הראייה, בשדה ראייה מצומצם (מרכז התמונה או היקפה), בקושי בראיית לילה או בראייה באור חזק, בקושי במיקוד הראייה, בקושי בתפיסה ופענוח של התמונה הנראית (למשל: קושי בהפרדה בין רקע לתמונה) ועוד.

דגשים ועקרונות בהדרכת חניכים עם לקות ראייה

- ✓ הקפידו ככל האפשר לשמור על חדר פעילות קבוע ועל מיקום קבוע של הריהוט בחדר.
- ✓ יש להבטיח שמקומות הפעילות יהיו נקיים מחפצים חדים או מחפצים שניתן להיתקל בהם.
- ✓ יש לזהות מקומות מסוכנים (כמו מדרגות, רצפות חלקות, דלתות פתוחות למחצה) ולסמן אותם בסימנים הניתנים לזיהוי על ידי הילד עם ליקוי הראייה, כגון צבעי הכתום והצהוב.
- ✓ מומלץ להשתמש בשטיחים או במזרונים מרופדים (נשענים על הקיר) לתיחום גבולות אזורי הפעילות. חשוב לשמור על סימן אחיד ולא משתנה מפעילות לפעילות.
- ✓ יש לפעול באזורים מוארים היטב.
- ✓ מומלץ להרבות בהסברים מילוליים להוראות, כולל חלופות להדגמה (לדוגמה: לתת לחניך למשש את החבל, כאשר המדריך מציג את החבל לקבוצה).
- ✓ יש לאפשר לחניך עם ליקוי ראייה היכרות עם מקום הפעילות וגבולותיה לפני הפעילות (בעיקר כשמדובר במקום חדש).
- ✓ יש להיעזר בהנחיה ידנית, החזקה בכף יד, בכתף או במותניים בהתאם לצורך. תוך כדי הנחיה יש להקפיד על כבוד החניך ולא לאלץ אותו לאחיזה מיותרת.
- ✓ אם המדריך משתמש במידע כתוב יש לכתוב בגדול ובאופן שהניגוד יהיה בולט (שחור על לבן או צהוב, קו עבה).
- ✓ לפני מסירת כדור או ציוד אחר יש להתריע על כך בקול.

לקויות מוטוריות - נכות פיזית

לקויות מוטוריות יש גורמים רבים: מחלות שריר, תאונות, מחלות עצביות. שיתוק מוחין (C.P) נחשב לגורם העיקרי לנכות אצל ילדים. שיתוק מוחין הוא שם כולל לקבוצה של ליקויים הנגרמים לעובר במהלך ההיריון, או לתינוק במהלך הלידה או בשנותיו הראשונות. ההפרעה נוצרת בעקבות נזק מוחי או התפתחות לקויה של אזורי המוח המפקחים על התפקוד המוטורי.

כתוצאה מכך תיתכן פגיעה בידים או ברגליים. הפגיעה מלווה לעתים בהפרעות חושיות, תקשורתיות, אפילפטיות (התקפים מסוגים שונים) או קוגניטיביות (שכליות).

חניך עם לקות מוטורית עשוי להשתמש באביזרי עזר שונים או לא להזדקק להם כלל.

דגשים ועקרונות בעבודה עם חניכים עם לקות מוטורית

- ✓ מומלץ וחשוב לקבל מידע מוקדם על החניך: כיצד מתנייד, איזו עזרה צריך, באילו תחומים הוא עצמאי.
- ✓ יש לקחת בחשבון התאמה של חדר הפעילות ושל הפעילויות הכלל-סניפיות.
- ✓ אם יש צורך בהנגשה מומלץ לפנות לרשות ולבקש סיוע. ניתן להיעזר בהורים, במדריכים ובחניכים שיפנו אף הם לבקשת סיוע.
- ✓ לקראת טיולים ומפעלים מיוחדים יש לשבת עם החניך ומשפחתו ולצפות מראש נקודות מאתגרות ומגוון מענים אפשריים.

לקות למידה רב-בעייתית

המונח לקויות למידה הוא שם כולל לקבוצת לקויות המשפיעות על טווח רחב של מיומנויות לימודיות או תפקודיות ומקשות על האדם ללמוד מידע או מיומנויות חדשים או להפגין את ידיעותיו באופן הצפוי מאדם בגילו ובמנת המשכל שלו.

הלקות מאפיינת ילדים בעלי אינטליגנציה גבולית עם קשיים נלווים בתחומים שונים. קשים אפשריים:

- ✓ לקות בקשב או בריכוז (יכול להתבטא בחוסר ריכוז ובהתנתקות או בהתנהגות היפראקטיבית).
- ✓ לקות בתחום השפתי.
- ✓ לקות בתפיסה חזותית או בתפיסה שמיעתית.
- ✓ קושי בהתמצאות במרחב ובזמן.
- ✓ לקות בזיכרון לטווח קצר או ארוך.
- ✓ קושי בארגון זמן.
- ✓ היעדר אסטרטגיות למידה.
- ✓ אימפולסיביות, אי-שקט.
- ✓ קשיי ארגון ותכנון.

עקב כישלונות חוזרים ותחושת חוסר אונים עלולים להופיע גם קשיים רגשיים, דימוי עצמי נמוך וחרדות.

ילדים עם לקות למידה רב-בעייתית יש קושי ביצירת קשרים חברתיים והם חווים לרוב בדידות ודחייה חברתית.

דגשים ועקרונות בעבודה עם חניכים עם לקות למידה רב-בעייתית

- ✓ הקפידו ככל האפשר לשמור על שגרה קבועה: מקום פעילות קבוע, שעות קבועות, מבנה פעילות קבוע.
- ✓ מומלץ לקבוע סימן מוסכם בין החניך למדריך, שיסומן כאשר החניך מרגיש שצריך תיווך נוסף או שאינו מבין.
- ✓ את הפעילות כדאי לקיים בחדר עם כמה שפחות גירויים (על הקירות, על התקרה, על הרצפה, בריהוט וכו').
- ✓ לקראת פעילות שוברת שגרה יש לשבת עם החניך באופן מסודר ושקט ולהכין אותו לפעילות - מרגע היציאה מהבית ועד לחזרה (למשל: מה צריך להביא, איך מגיעים, מהלך הפעילות עצמה, מקומות עצירה לשירותים וכו').
- ✓ משימות מומלץ לחלק לשלבים ולומר אותן בצורה פשוטה, ישירה וברורה.
- ✓ במהלך הסברים יש להשתמש ככל שניתן בהמחשות (למשל תמונות) כאמצעי עזר.

- ✓ כדאי לחזור כמה פעמים ובמילים שונות על עיקרי הדברים.
- ✓ קטע קריאה - עדיף שיוקרא בקול ברור ע"י אחד המדריכים.
- ✓ לפני מתן הוראה כדאי לפנות לחניך בשמו ולומר באופן ברור אם אתה עומד לשאול אותו שאלה, להציע לו משימה או לבקש בקשה.
- ✓ במהלך הפעולה מומלץ לשלב משימות פשוטות בזוגות או בשלשות. עדיף על פני משחק עם הרבה משתתפים.

הפרעה נפשית

הפרעה נפשית היא קושי בריאותי בתחום ההתנהגות וההרגשה הנפשית, המתבטא בדפוס התנהגותי או חשיבתי שונה מהנורמה. הפרעת הנפש גורמת למצוקה משמעותית לילד. היא עלולה לגרום לו לקשיים בתפקוד, לשינויים במצב הרוח, לעיוותי חשיבה או לשינויים התנהגותיים.

יש להבחין בין מצוקה נפשית זמנית, שעשויה ללוות תקופות בחיים כגון משברים הקשורים בהתבגרות, לבין הפרעה פסיכיאטרית מאובחנת, למשל דיכאון, חרדה והפרעה כפייתית.

כל חניך שעבר משבר זמני יכול להמשיך ולתפקד ככל חניך בתנועה, ובמקרים רבים גם ילדים המתמודדים עם הפרעה נפשית מאובחנת יכולים לנהל חיי שגרה, כמו חולים במחלות כרוניות אחרות, בלי להזדקק לטיפול באשפוז.

דגשים ועקרונות בעבודה עם חניכים עם הפרעה נפשית

מגוון הביטויים של הפרעות הנפש מקשה על המלצה על דגשים אחידים, את הדגשים חשוב לברר מול ההורים או הגורמים המטפלים. עם זאת יש כמה עקרונות משותפים:

- ✓ הקפידו להמשיך ולהתייחס לחניך כאל כל אחד אחר במסגרת.
- ✓ מומלץ להיות בקשר עם הורי החניך, ובמידת הצורך (באישור ההורים) גם עם הגורם המטפל, על מנת לקבל הנחיות מתאימות בנוגע לרגישויות מיוחדות, להתנהגויות הדורשות תגובה או לדיווח ולהתאמות הנדרשות.
- ✓ חשוב לספק לחניך סביבה מכילה, תומכת ולא שיפוטית.
- ✓ היו גמישים בנוגע לצרכים המשתנים של החניך.

חלק שני - הנחיות למדריך ודרכי פעולה

א. כיצד מגייסים וקולטים חניכים חדשים עם צרכים מיוחדים

”המדריכים באמת מאמינים שהם יכולים לשנות את המציאות, ודווקא השאיפה ה'יתמימה' הזאת שלהם מביאה לתוצאות מדהימות. אנחנו מגייסים בכל מיני דרכים, ולמדריכים יש חלק חשוב בתהליך הגיוס... הם כל כך שגרירים של הדבר הזה, שהם 'אוספים' חניכים ברחוב ובגנים ציבוריים, הם פונים לחניכים ולהורים ומציעים לבוא לפעילות”

(רכות תחום שילוב מחוזית)

תהליך גיוס חניכים עם צרכים מיוחדים הוא חלק מתהליך הגיוס הכללי, אך הוא מלווה בפעולות נוספות, שאינן מתבצעות בגיוס חניכים אחרים. להצטרפות חניך עם צרכים מיוחדים יש השלכות על מבנה הקבוצה והרכבה ועל כן יש לבחון לעומק את התאמתו לפעילות ולקבוצה ולהחליט על אופן השילוב הנכון בעבורו ובעבור הקבוצה. בדיקת ההתאמה של החניך לפעילות, ההחלטה לקבלו והשיבוץ שלו לקבוצה יעשו על ידי מרכז הסניף ורכז התחום התנועתי.

שלב א - גיוס חניכים

הגיוס יכול להתבצע בכמה דרכים:

1. גיוס בבתי ספר - בעקבות העדכון של חוק חינוך מיוחד הרבה מהתלמידים עם צרכים מיוחדים לומדים יחד עם כל בני גילם בבתי הספר ביישוב. במקרה זה הגיוס יתבצע באותו מעמד של הגיוס הרגיל, בעת הפנייה לכלל התלמידים בכיתה. תפקידו של רכז הסניף לוודא עם המחנכים או היועצים את הימצאותם של תלמידים עם צרכים מיוחדים בכיתות, טרם הגיוס וההרשמה, ולהנחות את המדריכים בהתאם.
2. גיוס בבתי ספר לחינוך מיוחד ובשירותים משלימים לחינוך מיוחד - יתבצע באמצעות פנייה יזומה של התנועה אל בית הספר או השירות. רכז הסניף או רכז התחום האזורי יתאמו ישיבת היכרות להצגת הפעילות ולאיתור חניכים פוטנציאליים. לאחר

כדאי לחלק את הביקור לשלושה חלקים: שיחה משותפת, שיחה רק עם ההורים ושיחה רק עם הילד. מומלץ לבצע את השיחה עם הילד בחדר שלו או במקום אחר שהוא בוחר בבית. יש להקפיד על אווירה נעימה ופתוחה במהלך השיחה. אם ההורים או הילד אינם מעוניינים בביקור בית ניתן לקיים את המפגש במוקד הפעילות, בזמנים שאינם ימי פעילות.

טופס דוגמה לביקור בית ניתן למצוא במאגר המידע לתחום הצרכים המיוחדים בדף התכנית באתר מועצת תנועות הנוער:
tni-shiluv.org.il

2. **בדיקת התאמה** - לאחר איסוף המידע כדאי לבחון את התאמתו הספציפית של הילד לפעילות התנועתית ולבחור בעבורו קבוצה מתאימה. בבדיקת התאמה תתבצע על ידי רכז הסניף.

קריטריונים להתאמת חניך לפעילות:

- ✓ יכולות - חניך יהיה בעל עצמאות סבירה בתחומים:
 - הרגלי ניקיון (שליטה בסוגרים והפנמה של חינוך לפרטיות), או סיוע של מטפל.
 - הבנה חברתית מינימלית ויכולת להבחין בין טוב לרע (הימנעות ממצבי סיכון לו או לאחרים).
 - התמצאות בסיסית במרחב (הפנמת מקום של פעילות, חדרים ושירותים).
 - יכולת מוטורית - מומלץ לא לשלול קבלת חניך עקב קשיים מוטוריים. יש לבדוק האם יוכל להתמודד עם האתגרים בפעילות, אפשרות לביצוע הנגשות פיזיות או דרך התמודדות אחרת.

יתכן מצב בו חניך לא ישתתף בפעילות או בחלק ממנה, במקרה והיא מאתגרת או בריאות או את בטיחותו. לכל תנועה מדיניות שונה בעניין שילוב על פי יכולות. ההמלצה היא לנסות לאפשר לכמה שיותר ילדים ונוער עם מוגבלות להשתתף בפעילות התנועתית, מבלי לדרוש מהמדריכים לתפקד כאנשי סיעוד במהלך הפעילות.

- ✓ **התנהגות קיצונית מסוכנת** - אם החניך מתאפיין בהתפרצויות זעם אלימות, בקושי בשליטה בדחפים מיניים או בהתנהגויות אחרות העלולות לסכן את עצמו, את חבריו או את מדריכיו, המסגרת התנועתית לא מתאימה לו.
- ✓ **עניין ומוטיבציה** - כדאי לבחון בשיחת ההיכרות ובפעולות הראשונות את מידת העניין של החניך בפעילות התנועתית ואת מידת הרצון שלו להשתתף. יש לזכור כי הבחירה לעיתים מתבצעת על ידי ההורים ולא על ידי החניך עצמו, ונכון להקשיב לרצונותיו ולבחיוריותו. זכור כי לילד אפשרות בחירה חופשית אם הוא רוצה בכלל להיות חלק

מכן תוצג הפעילות לתלמידים במסגרת הכיתתית או באופן פרטני. שימו לב להציג את הפעילות בפני תלמידים שיש אפשרות לקבלם לתנועה, ולא בפני אלו שמסיבות שונות אינם מתאימים לפעילות. הקפידו שהמדריכים שמציגים את הפעילות יהיו מדריכי הקבוצות (ראו עקרון החזרתיות והעקביות בפרק 'כיצד כותבים מערכי פעולות').

3. **'חבר מביא חבר'** - ביכולתכם לגייס חניכים עם צרכים מיוחדים גם באמצעים שאינם פורמליים. למשל, אם אתם מכירים ילדים ונוער עם צרכים מיוחדים, מהיכרות אישית או מפגישה אקראית במרחב הציבורי, אתם יכולים להזמין אותם לפעילות התנועתית. בנוסף, הילדים שגויסו והוריהם בדרך כלל מכירים ילדים נוספים ואפשר להיעזר בהם כדי להגיע לילדים נוספים.

לאחר שהצעתם את הפעילות לילדים, בדרכים שונות, יש ליידע את רכז הסניף ואת רכז התחום התנועתי לתחום הצרכים המיוחדים בדבר רשימת החניכים, ולפעול על פי הנחיותיהם.

שלב ב - בדיקת התאמה לפעילות התנועתית

על מנת שהחניך ישולב בקבוצה המתאימה לו ביותר כדאי לבצע כמה פעולות בין פעולת הגיוס לתנועה לשילובו בפעילות:

1. **איסוף מידע** - לקראת הצטרפות של חניך חדש לפעילות הכרחי לבצע ביקור בית, בו יהיו נוכחים הרכז והמדריך. את הביקור יתאם רכז הסניף. מומלץ שגם המלווה מטעם התנועה יהיה בפגישה.
 - מטרות ביקור הבית לפני קליטת חניך לפעילות:
 - ✓ היכרות בין ההורה והילד לתנועה, לפעילות, לרכז ולמדריכים.
 - ✓ יצירת קשר בלתי אמצעי עם הילד.
 - ✓ למידת נתונים תפקודיים של הילד (מאפייני המוגבלות, יכולת תקשורת והבעה, מאפייני בריאות, מאפייני התנהגות, תפקוד מוטורי, עצמאות, יכולת לימודית, תפקוד בחברה, עזרים בשימוש יומיומי).
 - ✓ היכרות עם הילד: חוזקות, חולשות, התנהגויות שכיחות ודרכי התמודדות.
 - ✓ מיפוי הצרכים של הילד תוך התמקדות בחוזקותיו (ראו עקרון 'התמקדות ביש' בפרק עקרונות עבודה).
 - ✓ תיאום ציפיות לקראת הפעילות (ציפיות של ההורים ושל הילד).
 - ✓ תיאום פרטים מנהלתיים לקראת הפעילות: שעות פעילות, דרכי הגעה, הסעות, נגישות, איש קשר.
 - ✓ יצירת קשר ושיתוף פעולה בין ההורים לתנועה, הזמנת ההורים לשיח פתוח.

ב. כיצד כותבים ומתאימים מערכי פעולות

”**הבסיס להכנת פעולות זה כאילו אנחנו בונים פעולה לקבוצת חניכים ללא מוגבלות, ואז מסתכלים על ההתאמות, איזה קשיים יש לנו ואיך פותרים אותם... העיקרון הוא לא לוותר לחניך ולא להניח מראש מה הוא לא יכול לעשות, אלא דווקא לקרב אותו לנורמה החברתית שאנחנו מתנהלים בה.**”
(מדריכה)

בעת תכנון פעולה לקבוצת הכוללת חניכים עם צרכים מיוחדים יש לזכור את עקרונות הנורמליזציה והשילוב, וההתמקדות ביישוי של כל חניך וחניך. (ראו פרק עקרונות בשילוב חניכים עם צרכים מיוחדים).

יש מספר עקרונות המשמשים ככלי עבודה בהתאמת פעילות ובכתיבת פעולות. עקרונות אלה מתאימים הן לשילוב קבוצתי והן לשילוב פרטני. מרבית העקרונות מתייחסים ללקויות קוגניטיביות, התנהגותיות או נפשיות, להפרעות התפתחותיות או תקשורתיות. התאמת פעולות ללקויות פיזיות תבצע בעיקר באמצעות הנגשה פיזית של הסביבה והפעילויות.

עקרונות בהתאמת פעולות:

1. **ארגון הסביבה ומסגרת הפעולה** - חניכים עם צרכים מיוחדים נוטים להיות מושפעים מגירויים רבים (רעשים, צבעים עזים, חפצים רבים, קהל רב וכו'), מכיוון שחסרה להם היכולת לסנן באופן יעיל את שלל הגירויים הללו. חלק מהחניכים מתמודדים גם עם סרבול מוטורי או עם התמצאות לקויה במרחב.

בעת תכנון פעולה מומלץ לוודא:

- ✓ מקום הפעילות לא עמוס בגירויים שמיעתיים וחזותיים. למשל: לא להעביר פעולה בחצר המרכזית או בחדר בו צבעוניות עזה, אלא בחדר נעים, מבודד ובו רק מעט גירויים. עם זאת, יש להקפיד לא לבודד את הקבוצה יתר על המידה משאר החניכים במוקד הפעילות.
- ✓ שירותים קרובים.
- ✓ לצייד את חדר הפעילות בגריקן מים, נייר טואלט ושאר דברים שהחניכים צריכים (זה מונע יציאות מיותרות בזמן הפעילות).
- ✓ קיום הפעילות במקום מפגש קבוע.

מהפעילות. הפעילות התנועתית לא מתאימה לכל אחד, ולא כולם רוצים לקחת בה חלק. ✓ **גיל** - לא כל נער עם צרכים מיוחדים מתאים לפעילות התנועתית. אחת ממטרות הפעילות היא יצירת קשרים חברתיים ועל כן יש להתאים בין החניך לקבוצת הגיל אליה הוא משתייך. חניכים המתאימים לפעילות הם בגילאים 9 עד 21 שנים. מומלץ שלא לקלוט נער אשר מתקרב לגיל המקסימום בו הוא יכול להשתתף בפעילות.

3. **שיבוץ בקבוצה** - החלטה על סוג השילוב: שילוב קבוצתי - בקבוצת חניכים עם צרכים מיוחדים. או שילוב פרטני - בקבוצת חניכים בני גילו ללא צרכים מיוחדים, ההחלטה והשיבוץ יתבצעו על ידי רכז הסניף בתיאום עם הורי החניך ורכז התחום בתנועה. יש לוודא כי החניך מתאים לקבוצה ושהקבוצה מתאימה לצרכי החניך. לשם כך כדאי להקפיד על מספר קריטריונים:

- ✓ התאמה לקבוצת הגיל - רצוי לשלב חניך עם חבריו לכיתה או לשכבת הגיל.
- ✓ היכרות מוקדמת - רצוי לשלב חניך בקבוצה בה הוא נמצא בקשרי חברות, או מכיר לפחות חניך אחד.
- ✓ יכולת ההכלה והקבלה של הקבוצה - יש לוודא שהקבוצה מסוגלת לקבל שונות, מגלה סובלנות ואמפתיה.
- ✓ רמת תפקוד - המוגבלות לא צריכה להוות גורם מפריע לפעילות התקינה של הקבוצה. יש לבדוק כי קיימת אפשרות לאיזון בין צרכי הקבוצה לצרכי החניך (ראו עקרון ההדדיות בפרק כתיבה והתאמה של פעולות).

היצעת?

רכזת סניף באיחוד החקלאי מספרת כי מניסיונה, השילוב מתבצע בצורה טובה יותר בשכבות הצעירות. ככל שהחניכים צעירים יותר ההצלחה גדלה, כי הם יותר פתוחים לרעיון של קבלת האחר ולכך שכולנו חברה אחת. לכן בשלבי הגיוס התנועה מנסה לאתר את החניכים עם הצרכים המיוחדים היותר צעירים, ולצרפם לפעילות.

- ✓ שמירה על מסגרת קבועה של הפעולה וחלוקה לחלקים קבועים, שבכל אחד מהם נדרש מהחניכים משהו אחר. למשל: פעילות התחלה קבועה במעגל, פעילות אמצע הדורשת תזוזה, פעילות בקבוצות קטנות, הפסקה ופעילות סוף קבועה.
- ✓ תכנון הפעילות בצורה רציפה, ללא זמנים מתיים (שעשויים להוות הזדמנות לאובדן ריכוז).
- ✓ שמירה על איזון בין פעולות בתוך החדר ובחוץ.
- ✓ שמירה על איזון בין פעולות שדורשות ריכוז ופעולות שדורשות הוצאת מרץ.

2. **הדרגתיות** - קיום הדרגתיות ומובנית. מומלץ לא להרבות במטרות ובמושגים חדשים בפעולה אחת. בפיתוח מערך פעילות מומלץ להתחיל בפעולת מבוא על מנת להכיר את הנושא ואז להמשיך בפעולות מעמיקות, בשיטת ידע מצטבר. במשחקים בהם יש הוראות מורכבות כדאי לחלק את המשחק לשלבים, וללמד בכל שלב הוראה אחרת של המשחק.

בעת תכנון פעולה מומלץ לוודא:

- ✓ האם הפעולה בנויה מהקל אל הקשה?
- ✓ האם הפעולה מתמקדת במספר מצומצם של רעיונות ותכנים?
- ✓ האם ידע חדש מתבסס על ידע שכבר קיים אצל החניכים?
- ✓ האם ההסברים של המשימות המורכבות מתבצעים בשלבים?
- ✓ האם הוקצב מספיק זמן להסברים ולשלבים השונים של המשימות?
- ✓ האם הכנתי מראש הסברים למושגים או למילים חדשות?

3. **חזרתיות** - חניכים עם מוגבלות מתקשים לעתים בהפנמה של הידע שרכשו וביישומו, לכן כדאי לחזור עמם על תכנים מספר פעמים. למשל: בהסבר הוראות למשחק, בהדגשת הרעיונות המרכזיים במהלך פעולה, בהכנה לקראת יציאה לטויל, בחידוד המסר בסוף פעולה.

בעת תכנון פעולה מומלץ לוודא:

- ✓ האם המסר מועבר מספר פעמים בדרכים שונות?
- ✓ האם יש קשר ודמיון בין המתודות והמשחקים בתוך הפעולה?
- ✓ האם יש קשר ודמיון של מתודות ומשחקים בין הפעולות?
- ✓ האם ההסברים ניתנים מספר פעמים, ובדרכים שונות?

4. **עקביות** - חלק מהחניכים עם הצרכים המיוחדים מתקשים בהגדרה פנימית של גבולות, להם הם זקוקים לשם יצירת ארגון, סדר ותחושת ביטחון. תנועת הנוער מסייעת בארגון עולמם הפנימי על ידי יצירת מסגרת מוגדרת, צפויה מראש, ובעיקר עקבית וקבועה. המסגרת תסייע להם בהבנת הנורמות ולכן כדאי להגדיר בצורה ברורה את הציפיות מהם, את המסגרת ואת הגבולות.

לשם כך נדרש לוודא:

- ✓ קביעת סימנים מוסכמים בין המדריך לחניכים (למשל: סימן לבקשת שקט מצד המדריך, סימון בקשה לעזרה מצד החניך).
- ✓ כללי משמעת קבועים להתנהגות בפעילות. יש להקפיד על ניסוח בדרך החיוב - לנסח מה מצופה מהם, ולא מה לא מצופה.
- ✓ הגדרת סנקציות ותגמולים לעמידתם של החניכים בכללי ההתנהגות, ואכיפתם במהלך הפעילות.
- ✓ לוח זמנים עקבי וידוע לפעילות (במקרים של מפעלים וטיולים יש להגדיר לחניכים מראש את לוחות הזמנים).
- ✓ מקום קבוע לפעילות, ומבנה קבוע של סדר הפעילות.

5. **המחשה** - חלק מהחניכים שלהם צרכים מיוחדים עשויים לגלות קושי ביכולת תפיסה מופשטת, כלומר הם ייטיבו להבין בעיקר את מה שנמצא כאן ועכשיו. חלקם אף מתקשים להכליל כמה פרטי ידע לתובנה אחת, או להעביר ידע קודם לתחום חדש. לכן כדאי לבצע את ההסברים באמצעות הדגמות, להשתמש בצורות של סימולציות שונות הלקוחות מחיי היומיום ולהרבות בשימוש בעזרים מוחשיים כגון תמונות, מוזיקה וחפצים. יש לעודד את החניכים לגלות את הידע הרצוי בעצמם, באמצעות גילוי מודרך, שכן למידה באמצעות התנסות וגילוי אפקטיבית יותר מהסבר.

בתכנון הפעילות מומלץ לוודא:

- ✓ האם נעשה שימוש בעזרים מוחשיים?
- ✓ האם הפעילות כוללת סימולציות, הדגמות ומחשקי המחשה?
- ✓ האם מתוכנן שימוש בגילוי מודרך בעת ההסברים (במקום להסביר לחניכים, נשאל אותם שאלות מנחות).
- ✓ האם במהלך הפעילות מתבקש החניך לחזור על מה שהבין במילים שלו?

6. **גמישות** - חניכים עם צרכים מיוחדים נוטים להיות מושפעים בקלות מגורמים חיצוניים משתנים. הדבר קורה בכל קבוצת חניכים, אך בולט במיוחד אצל חניכים עם לקויות שונות. חלק ניכר מהם מתאפיינים באימפולסיביות, בתודות במצבי הרוח ובהתנהגות בלתי צפויה. לכן, פעמים רבות עשויים להיות פערים גדולים בין התכנון של הפעילות לביצוע שלה בפועל. היה ערני לסימנים של החניכים, כגון: איבוד עניין, עצבנות, שעמום, צורך בהוצאת מרץ וכדומה. הפתרון למצבים כאלה הוא לגלות גמישות במהלך העברת הפעילות, למשל החלפה בין פעילויות והכוונה למשימות אחרות. עליך ליצור תכנית גיבוי לפעילות, אשר מציעה אפשרויות אחרות לפעילות המרכזית שתוכננה, כל זה תוך שמירה על מטרות הפעולה ועל התכנים.

במקרים של שילוב פרטני קיימים שלושה עקרונות נוספים:

10. **תיווך** - חניכים שלהם צרכים מיוחדים המשולבים בקבוצת בני גילם עשויים להתקשות בהבנת ההסברים, או שנדרש להם זמן רב יותר על מנת להבין ולקחת חלק פעיל בפעילות. על הפער ביניהם לבין שאר החניכים ניתן לגשר באמצעות תיווך מילולי שיקל על החניך. יש לוודא כי ההסברים בפעולה משלבים המחשה והסברה של הוראות מורכבות. ואגב - תיווך והסבר מוחשי יכולים להקל על עוד הרבה חניכים בקבוצה, גם כאלה שאינם מוגדרים כמשולבים.

11. **עקרון הפיצוי** - שילוב חניך עם לקות בקבוצת בני גילו מעלה דילמה מרכזית למדריך אל מול הקבוצה: האם להתאים את כל הפעילויות לחניך המשולב? מהי רמת הוויתור של החניכים האחרים לטובת שילוב חניך אחד? האם כל פעילות שהחניך אינו יכול להשתתף בה לא יכולה להתקיים? לשם כך נוצר עקרון הפיצוי. משמעותו היא שאם יש בפעולה מתודה שהחניך לא יכול להשתתף בה - יש לשבץ בפעולה מתודה אחרת 'מפצה', בה אותו חניך יכול להביא לידי ביטוי את חוזקותיו. עקרון זה תקף בפעולות השוטפות וגם בפעילויות שיא, כגון טיולים, טקסים או מחנות.

12. **עקרון ההדדיות** - על פי עקרון ההדדיות החניך יבין שהקבוצה לא תוותר על קיום פעילויות אותן הוא אינו מסוגל לבצע, וכי בכך שיהיו פעילויות בהן הוא לא יוכל להשתתף באופן מלא. הקבוצה, מאידך, תכיר בכך שחלק מהפעילויות יותאמו לצרכים המיוחדים של חניך אחד. תפקידך כמדריך לשמור על איזון בין הקבוצה לחניך המשולב, ולהימנע ממצב של ויתור יתר אצל אחד הצדדים. ככלל, כדאי להקפיד שבכל פעולה יהיו פעילויות שמתאימות לחניך המשולב לצד פעילויות שמתאימות לקבוצה. מומלץ לעודד שיח פתוח עם הקבוצה והחניכים על הנושא הזה, תוך התחשבות בבגרות החניכים וברצון החניך המשולב.

"צריך לדעת למצוא פתרונות יצירתיים גם במקומות שהחניך המשתלב צריך לוותר. לענות לו על צורך בזמן הוויתור שלו... לראות איפה הוא 'כן' ולהביא אותו לשם" (רכות שילוב מחוזית).

מומלץ לשמור על שקיפות וכנות אל מול החניכים. אם החלטתם לוותר על פעילות מסוימת בשל הצרכים המיוחדים של החניך, או לקיים פעילות שהחניך לא יכול להשתתף בה, חשוב לשתף את החניך בשיקולים ובתמונת המציאות, תוך שמירה על עקרונות של יושר והגינות. הסברת השיקולים וההחלטות לחניכים ולהוריהם עשויה להקל על תחושותיהם ועל ההתמודדות בעת הפעילות.

7. **הקניית מושגים ומיומנויות** - חלק מהחניכים בעלי המוגבלות מתקשים ברכישה עצמאית של מושגים ומיומנויות, יכולת שקיימת אצל חניכים ללא מוגבלות. תנועת הנוער היא מקום שיכול לסייע בכך ולהוות גורם מתווך להקנייתם. על כן, יש לשאוף לשלב בפעולות מושגים ומיומנויות ולהעשיר את החניכים בידע. כל זאת תוך שמירה על עקרונות ההדרגתיות וההמחשה, כדי להימנע מהצפה של תכנים ומהרגשת תסכול אצל החניכים.

8. **החניך במרכז** - עקרון זה מתקשר לעקרון האינדיבידואליזציה (ראו בפרק 'עקרונות בשילוב חניכים עם צרכים מיוחדים'). כל חניך, עם או בלי לקות, הוא עולם ומלואו. יש לו צרכים הייחודיים לו, יש לו חוזקות וחולשות המאפיינות רק אותו. לעתים חניכים יגדרו עם אותה לקות, אולם היא תבוא לידי ביטוי באופנים שונים. הצבת החניך במרכז משמעותה שבנוסף למטרות הרגילות מומלץ לקבוע גם מטרות יחידניות לכל חניך. מטרות אלה יתייחסו לתחומים התנהגותיים, תקשורתיים ומנטליים.

בתכנון הפעילות מומלץ לוודא:

- ✓ האם קיימת התייחסות אישית לחניכים, על פי היכולות שלהם?
- ✓ האם הפעולה נותנת ביטוי ליכולות השונות של החניכים בקבוצה ומתייחסת ל'יש' של כל אחד מהם?
- ✓ האם כתובות מטרות אישיות לכל חניך?

תנועת הנוער היא לא מקום טיפולי כי אם מקום חינוכי, והמטרות צריכות להיכתב בהתאם לפעילות התנועתית ולא בהקשר לפעילות או למיומנות כללית כלשהיא. כך למשל ינוסחו מטרות כגון: החניך יצליח לבטא את דעתו, החניך יצליח ליצור קשר חברתי, החניך יצליח במשימה בה נדרשת עבודת צוות, ולא מטרות כגון: החניך יצליח לקשור שרוכים לבד, החניך יצליח לאכול בכוחות עצמו.

9. **קירוב לנורמה החברתית המקובלת** - בכתיבת הפעולות יש לשים לב שאנחנו לא מוותרים מראש לחניך. השאיפה היא לקרב אותו לנורמה החברתית שאנחנו מתנהלים בה, ולא לשנות את הנורמה בהתאם אליו. בנוסף, יש לשים לב שלא עושים 'הנמכת יתר' לרמה של הפעילויות. אם בזמן כתיבת הפעולות המדריכים אינם בטוחים במידת היכולת של החניך, מומלץ להתייעץ עם הגורמים המלווים (רכזי תחום) או עם הורי החניך.

ג. כיצד נערכים לטיולים ולפעילויות שיא

” המשמעות של השילוב זה לאפשר לחניך עם מוגבלות להיות חלק מהחברה, וזה בא לידי ביטוי במסעות, בטיולים, בדברים שכל התנועה שותפה בהם. מאוד חשוב לנו לראות איך ילדים עם מוגבלות נמצאים במפעל הזה... כשיוצאים לטיול צריך למצוא את האמצעים להקנות לחניכים כל הזמן את הביטחון. בשבילם זוהי הפיכת מציאות מוחלטת: מהבית שהם מכירים לסביבה לא מוכרת

” (רכות תחום תנועתית)

לחניך עם צרכים מיוחדים חוויית הטיול או המחנה כרוכה בקשיים נוספים, מעבר לקשיים המוכרים בפעילות השוטפת. הצורך של החניכים בשגרה קבועה ובסביבה מוכרת משתבש ביציאה לטיול, ולכן צריך להיערך מראש.

אחריות המדריך אל מול החניך

1. בעת תכנון הטיול/מחנה בשלב התכנון מומלץ לבצע את הפעולות הבאות:
 - ✓ שיחה עם ההורים - בירור לגבי צרכים מיוחדים של החניך בטיול, העצמת החוזקות של החניך בטיול, איתור קשיים ואתגרים צפויים ופתרונות אפשריים מנקודת המבט שלהם
 - ✓ שיחה עם החניך - במידת האפשר ובהתאם לגיל החניך כדאי לבצע בירור ישיר איתו לגבי צרכיו הייחודיים בטיול, העצמת החוזקות שלו בטיול, קשיים ואתגרים צפויים ופתרונות אפשריים מנקודת המבט שלו.

2. בעת ההכנה לקראת הטיול/מחנה

לפני היציאה לטיול יש לבצע פעילות הכנה ארוכה ומדויקת לחניכים עם המוגבלות. מטרת פעילות ההכנה היא מענה לקושי ההסתגלות של החניכים לשינויים במסגרת המוכרת. מטרה נוספת של פעילות ההכנה היא היכרות והבנה של כללי ההתנהגות בטיול או במחנה. ככל שהדברים יהיו ברורים יותר לקראת הטיול, כך יפחתו הקשיים במהלכו. הדרך לבצע את ההכנה היא חשיפה מרבית לסיטואציות מהטיול. תפקידך כמדריך לחשוב לפני הטיול על כל המצבים היחדשים בהם ייתקל החניך בטיול (נסיעה משותפת באוטובוס, ישיבה על הקרקע, אכילה משותפת, בניית אוהל, קיפול שק שינה, התארגנות למקלחת, ארגון תיק, שימוש בפנס ועוד...), ולדמות לו אותם בפעולת ההכנה.

קחו בחשבון שעם הזמן ההיכרות שלכם המדריכים את החניכים הולכת ומשתפרת. כתיבת הפעולות, התאמת הפעילויות ויכולת הגמישות והאלתור משתפרת, והמשימה הופכת לפשוטה יותר. ללימוד נוסף על התאמת פעולות ניתן להיכנס ולתרגל בלומדה הממוחשבת, בדף התכנית באתר מועצת תנועות הנוער: tni-shiluv.org.il

היצעת?

כאשר יוצאים לטיול בו החניך שלו צרכים מיוחדים לא יכול להשתתף, ניתן ליישם את עקרונות הפיצוי וההדדיות במספר דרכים. למשל: הקפצת החניך ברכב לחלקים במסלול שהוא יכול לעשות; בחירת מסלול אחד מוגש ומסלול שני לא מוגש ואם אפשר - הצעת שני המסלולים לבחירת כל החניכים; מציאת תפקיד משמעותי חלופי לחניך בעת ההמתנה במחנה, כמו עזרה לצוות הלוגיסטי או הכנת ציורים לחברים השבים מהמסלול; פעילות תחנות במחנה בשעות הערב שבה יכול החניך להשתתף, ועוד!

באירועי שיא כגון טקסים יש להקפיד על נגישות מלאה לחניכים עם צרכים מיוחדים. הקפידו לוודא כי החניך הוא חלק מהטקס כמו שאר החניכים, וכי ניתנת לו אפשרות ממשית להשתתפות ולהבנת תכני הטקס. (ראו 'עקרונות הנגישות', בפרק עקרונות בשילוב חניכים עם צרכים מיוחדים).

היצעת?

במחנה של תנועת בני עקיבא השתתף שבט 'יובל', המונה כולו חניכים עם צרכים מיוחדים.
מדריכה של חניך עם תסמונת דאון הכינה פנקס מאויר, ובו כתובים השלבים של המחנה ('יאללה לקום', 'ארוחת צהריים', 'זמן מפקד', 'תעודות ועוד'). ליד כל שלב בפנקס היא הוסיפה ציור או מדבקה.
לכל אורך המחנה ולפי הצורך של החניך המדריכה הדגימה לו באמצעות הפנקס באיזה שלב הם נמצאים, ומה יקרה בהמשך.

היצעת?

בטיול של תנועת אריאל בשמורת פורה השתתפה קבוצה שבה חניכה על כיסא גלגלים. כשהגיעו החניכות לערוץ הנחל, שהיה לא נגיש לכיסא הגלגלים והצריך את היפרדות החניכה מהקבוצה, החליטו החברות לקבוצה ללכת כולן בקטע הנגיש במקום בערוץ הנחל. הקבוצה המשיכה בטיול כרגיל, והצטרפה לשאר הקבוצות בהמשך הטיול. בכך מנעו החברות לקבוצה את תחושת השונות של החניכה, וחיזקו את תחושת השייכות שלה.

- ✓ מעבר על תכנית הטיול. במידת הצורך אפשר לייצר ביחד עם החניך לויז בתמונות (פנקס, שרשרת וכד') - דבר שישמש את החניך גם בזמן הטיול עצמו.
- ✓ הצגת תמונות של האזור, המסלולים והמקומות בטיול.
- ✓ הצגת לוח כללי התנהגות: מותר ואסור.
- ✓ הצגה והמחשה באמצעות משחק תפקידים של מצבים מהטיול ומהמחנה.
- ✓ הצגה והמחשה באמצעות משחק תפקידים של כללי התנהגות.
- ✓ הצגה והדגמה של הציוד הנדרש, כגון למשל: חבישת כובע, קיפול שק שינה, משחקי שתייה.
- ✓ שיחה חוזרת על הטיול - חזרה על דברים שכבר נאמרו בשיחה מקדימה.
- ✓ חלוקת חומרי הסברה: עלונים, פליירים, דפי הסבר.
- ✓ יצירת תחושת ביטחון של החניך במדריך - הבנה שהמדריך יהיה שם בשבילם במהלך הטיול.

3. במהלך הטיול או המחנה

- ✓ תיווך מתמיד של הפעילות לחניך - הסברים מפורטים, חזרה על השלבים של הפעילות וסדר היום, תזכורת והסבר לפני כל פעילות.
- ✓ שמירה על כללי המסגרת ואסרטיביות מול החניכים - הטיול מזמן התנהגויות קיצוניות אצל החניכים. עליך להיות ערוך ומוכן לכך. במקרים אלה מומלץ לנהוג באסרטיביות ובסמכותיות מול החניכים, על מנת להחזירם ליציבות הכללים והמסגרת. שמירה על המסגרת, אסרטיביות, סמכותיות ורוגע יסייעו ביצירת תחושת הביטחון של החניך.
- ✓ יצירת תחושת שייכות של החניך לקבוצה - מומלץ לשים לב להשתתפות פעילה של החניך בפעילויות. ודא שהחניך הוא חלק מהפעילות, ולא רק 'ניצב' בתוכה. למשל: בפעילות כגון מעגל מורל שים לב שהחניך בתוך המעגל ולא מחוץ לו, כך גם בצילומים קבוצתיים, ענידת 'ציפורים' וכדומה.
- ✓ מתן יחס אישי חם - קרבה לחניכים, הקשבה, אמפתיה ומגע אוהד. יחס אישי חם יכול להתבטא בפעולות פשוטות כמו מילה טובה, מבט חם, ישיבה עם החניך וצילום משותף. כל אלה הם בעלי משמעות רגשית גבוהה ומסייעים להרגשת הביטחון ולהרגשה הטובה של החניכים.

ד. כיצד להיערך לפרידה בסיום השנה

” כאימא לילד אוטיסט המשולב בתנועת נוער אני יכולה להגיד שהפרידה מהמדריכים היא מאוד קשה בשבילם, וזה משהו שצריך לקחת אותו בחשבון, לתכנן את הפרידה מראש ולהבין שלוקח הרבה זמן עד שהם בוטחים... במישהו חדש...”

(אימא לילד משולב בתנועה)

במרבית תנועות הנוער נהוג כי בכל שנת פעילות מתחלפים מדריכי הקבוצות. בתום השנה נפרדים המדריכים מקבוצת החניכים וסביר שבשנה הבא ידריכו חניכים אחרים, ישובצו לתפקיד אחר או יעזבו את הסניף, אם הם חברי שכבה י"ב.

לחניכים עם צרכים מיוחדים, הפרידה עשויה להיות מורכבת וקשה. עניין זה מתקשר לצורך של החניכים בשגרה ברורה, בחזרתיות ובסדר קבוע, ולעובדה שכאשר הם נותנים אמון במדריך כדמות משמעותית בחייהם חלקם מפתחים כלפיו קשר רגשי עמוק, עד כדי תלות וצורך ממשי במעורבותו בחייהם.

להלן כמה עקרונות לבניית תהליך פרידה:

✓ **הכנה ארוכה ומתמשכת** - כדאי להבנות את התהליך כחודש לפחות לפני סיום שנת הפעילות. מומלץ לגעת בנושא הפרידה לאורך כמה פעולות. אין צורך להקדיש לכך את הפעולות כולן, אך יש להתייחס לנושא הפרידה בכל פעולה בתקופה זו. כחלק מתהליך הפרידה מומלץ לתכנן יחד עם החניכים את מסיבת הסיום.

✓ **מעורבות של ההורים בתהליך הפרידה** - מומלץ לערב את הורי החניך בהכנתו לקראת הפרידה. תקשורת טובה עם ההורים יכולה לסייע מאוד לעניין זה, הם יכולים לסייע בהכנת החניך לפרידה גם מעבר לשעות הפעילות ולעזור לו להתמודד. ניתן לערב את ההורים בדרכים כגון שליחת מכתב עדכון, הזמנתם למסיבת סיום או שיחה טלפונית. (ראו פרק 'קשר עם גורמים מטפלים').

✓ **חפיפה בין המדריכים המסיימים למדריכים החדשים** - כדאי לעגן בלוח הזמנים מפגש מסודר לחפיפה בין המדריכים המסיימים למדריכים החדשים. חפיפה כזו כוללת העברת מידע על החניכים ובייחוד על אלו בעלי הצרכים המיוחדים, שיתוף בדילמות משנת ההדרכה והסבר על אתגרים ודרכי התמודדות. מומלץ לקיים, אם ניתן, מספר פעולות משותפות של הצוות המסיים והצוות החדש.

ה. מי הם בעלי התפקידים בתנועה שעוזרים למדריך

בתפקידך כמדריך לחניכים עם צרכים מיוחדים אתה נדרש להתמודדות עם סוגיות ושאלות רחבות הנוגעות לחניכים. בין השאלות שיעלו במהלך שנת ההדרכה יהיו שאלות לגבי אופן כתיבת הפעולות והתאמתן לחניכים, התנהגות החניכים, הצבת גבולות מול החניכים, מענה לאופי הקשר עם ההורים והמורים, עקרונות עבודה, השפעה על חניכים אחרים בקבוצה ועוד. על מנת שתקבל את המענה המקצועי והנכון לשאלות אלה ואחרות קיימים מספר גורמים בתנועה שיכולים לעזור לך.

אלה פרטי הפעילים ברמות השונות:

רכז צוות שילוב סניף

פעיל מהשכבה הבוגרת, שהיה בעבר מדריך של חניכים עם צרכים מיוחדים או שיש לו קשר לתחום זה. הרכז יהיה שותף בכל התהליכים הקשורים בחניכים עם הצרכים המיוחדים: שותפות בגיוס, בדיקת פעולות והתאמתן, חניכה ומישוב המדריכים, מענה לבעיות, פעילות הסברתית וימי שיא.

אל רכז הצוות תפנה בשאלות הנוגעות לכתיבת פעולות ולהתמודדות היומיומיות עם החניכים.

✓ **אמפתיה כלפי החניך** - הקושי של החניכים עם הצרכים המיוחדים בפרידה הוא קושי אמיתי וכן. יש להיות ערים לרגשות ולקשיים שמעלים החניכים, לגלות אמפתיה והבנה כלפי קושי זה, לתת מקום להבעת הרגשות ולנסות ליצור מערך תומך לתקופת הפרידה ולאחריה. יש להזהר כשמציעים לחניכים דרכים ליצירת קשר עם המדריך לאחר שנת הפעילות (למשל שיחה טלפונית או קביעת מפגש אחת לתקופה). החניך יצפה לדברים כפי שהם ולא תמיד המדריך העוזב יצליח לעמוד בכך. יש להציע אך ורק דברים ישימים - ולעמוד בהם.

1. עם אילו גורמים מטפלים מחוץ לתנועה לשמור על קשר

”הקשר עם ההורים ועם בית הספר הוא מאוד חשוב, המטרה היא לעדכן ולהתעדכן. אנחנו לא רוצים את כל סיפור חייו של החניך, אלא רוצים לדעת את מה שקשור לפעילות. צריך לזכור שבסוף אנחנו תנועת נוער ולא גורם מטפל, יש לנו אחריות גדולה אבל היא במידה.”
(רכות תחום תנועתית)

הפעילות התנועתית היא עוד נדבך בחייהם של הילדים. על מנת להגדיל את הסיכויים לשילוב נכון ואפקטיבי שלהם בתנועת הנוער כדאי להשתמש בידע שנצבר אצל הגורמים המטפלים והמשמעותיים בחייהם של אותם ילדים. מומלץ לעודד שיתוף פעולה בין הגורמים המטפלים לתנועה על ידי יצירת קשר יציב ורציף עמם.

הגורמים הממחנכים והמטפלים והקשר עמם נחלקים לכמה רמות:

אלה פרטי הגורמים והקשר עמם: בית ומשפחה

הקשר עם ההורים של החניך הוא גורם מפתח בהצלחת השילוב. קשר זה הוא הקשר החזק ביותר, ומומלץ להקפיד על קיומו בתדירות גבוהה.

מטרת הקשר היא הדדית. מצד ההורים הקשר מאפשר תיאום ציפיות, הרגעה לגבי מתכונת

מרכז הסניף

מרכז הסניף הוא המנהל של כל תחומי הפעילות בסניף, ועל כן גם תחום השילוב של חניכים עם צרכים מיוחדים הוא תחת אחריותו. באחריות המרכז לוודא כי הוא נותן מענה לחניכים עם הצרכים המיוחדים לאורך כל שנת הפעילות, בשגרה ובפעילויות השיא, מלווה את המדריכים ומוודא את השתתפותם בהכשרות הנחוצות להם לביצוע התפקיד.

אל מרכז הסניף תפנה בשאלות הנוגעות לצרכים של החניך, לפעילויות השיא והטיולים, להתאמת פעולות ונגישות, להתנהגות החניכים, לקשר עם הגורמים המטפלים ולנושאים נוספים. אם המענה אינו מספק ניתן לפנות לרכז תחום השילוב האזורי.

רכז תחום שילוב אזורי

רכז אזורי (הנהגתי או מחוזי) לתחום השילוב מנהל את תחום השילוב במחוז ונותן את המענה המקצועי למרכזי הסניפים, לרכזי צוותי השילוב ולמדריכים בשטח. הרכז הוא בעל הכשרה אקדמית מתאימה לתחום השילוב (למשל: חינוך מיוחד, עבודה סוציאלית).

אל רכז התחום האזורי תפנה בשאלות מקצועיות הנוגעות לכתיבה ולהתאמה של פעולות, להתנהגות החניך, להתמודדות עם אתגרים בתפקיד, לידע מקצועי ולהכשרה. הפנייה אל רכז התחום תיעשה ביידוע הרכז הסניפי. בחלק מהתנועות אין רכז אזורי והפניה תהיה אל הרכז הארצי.

ובנוסף - פורומים ומאגרי מידע

מועצת תנועות הנוער מפעילה אתר ובו מאגר מידע בתחום הצרכים המיוחדים, וכן פורום מדריכים ארצי. במהלך שנת הפעילות וההדרכה צוברים המדריכים ידע וניסיון רב. שיתוף ידע ולמידת עמיתים הם כלי עבודה טובים ושימושיים. בחלק מהתנועות יש פלטפורמות לשיתוף ידע ולמידת עמיתים, כמו קבוצת פייסבוק למדריכי שילוב, פורום פעיל, מאגר מידע, צ'אט שבועי עם מלווים ורכזי התחום, ספריית הדרכה או רעיונות אחרים. אם אין בתנועתך פורומים מסוג זה - קח יוזמה ותקים אותם.

מאגר המידע באתר מועצת תנועות הנוער: <http://tni-shiluv.org.il>

היצעת?

למדריכים בתנועת בני עקיבא יש קבוצת Facebook בה הם מעלים רעיונות לפעולות ותכנים, מפנים שאלות ותשובות אחד לשני, עורכים תחרויות על לייקים בין מדריכים ועוד. אחת לחודש מופץ מייל על ידי הרכז הארצי לכלל מדריכי התנועה ובו מידע על הנושא החודשי, רעיונות לפעולות, הודעות וטיפים שימושיים.

ז. מהם האתגרים המיוחדים לתפקיד וכיצד להתמודד איתם

” אחד הקשיים הוא שההורים רואים בנו, בתנועת הנוער, את הישועה ומצפים מהמדריכים לעשות דברים שהם לא במסגרת התפקיד וגם מעבר להכשרה וליכולת שלהם. בגלל שאנחנו חיים בקהילה קטנה ומכירים את המשפחות, המדריכים נקלעים למצבים של חוסר נעימות, וזה מציב אותם במקום מאוד בעייתי...”

(רכות תחום תנועתית)

מדריך הקבוצה הוא הגורם המתמודד בפועל עם החניכים. הוא זה הנדרש לכתובה ולהתאמה של הפעולות, הוא זה הנדרש להצבת הגבולות לחניכים והוא זה המתמודד עם התסכולים והקשיים של החניכים, אלו המשולבים ואלו ללא הצרכים המיוחדים. אלה הם חלק מאתגרי המדריך בתפקיד ההדרכה.

נוסף על אלה, הדרכה של קבוצת חניכים עם צרכים מיוחדים עשויה לעורר תסכולים רבים בקרב המדריכים, מכיוון שהיא עשויה להשתנות מרגע לרגע. הפעולות אינן מתנהלות תמיד על פי התכנית, הפעילות מתבצעת לעתים בצורה איטית יותר מהמתוכנן והיא דורשת גמישות ושינוי מתמיד בהתאם לצרכי החניכים ולהתנהגותם.

הדרכים להתמודדות הן רבות ומגוונות ודורשות בעיקר חשיבה יצירתית, פתיחות מחשבתית ויזומה אישית. כלי נוסף להתמודדות הוא בקשת עזרה והתייעצות עם גורמים מקצועיים או גורמים מלווים.

לפניך כמה דרכי התמודדות עם אתגרים בתפקיד המדריך:

✓ הזדהות עם ערך השוויון והשילוב, סבלנות ונחישות

עליך לדעת ולהבין כי קצב ההבנה, התפקוד והתקדמות של חניכים עם צרכים מיוחדים הוא לעתים אטי בהרבה מקצב התקדמות של חניך וקבוצת חניכים ללא מוגבלות. אם תאמין בחשיבות שבעשייה החינוכית ובערך החברתי של שילוב והזדהות עם הערכים המעודדים שילוב, יהיה לך קל יותר בהתמודדות היומיומית עם הקשיים (ראו פרק דמות ותפקיד המדריך).

✓ הכשרה מקצועית ומאגר פעולות

ההכשרה המקצועית שלך כמדריך לחניכים עם צרכים המיוחדים היא קריטית להצלחתך וליכולת ההתמודדות שלך עם אתגרים בתפקיד. באחריותך להשתתף בכל הכשרות התנועה,

הפעילות, יצירת אמון ושיתוף פעולה בין המדריכים להורים באחריות על החניך במהלך הפעילות התנועתית. מצד התנועה מאפשר הקשר את הרחבת הידע על החניך, הצבת מטרות משותפות עם ההורים, עזרה במציאת פתרונות לבעיות.

מקליטת החניך לפעילות סדירה ולאורך כל שנת הפעילות מומלץ לשמור על קשר רציף עם ההורים וליצור מסגרת קשר קבועה, למשל: שיחה טלפונית תקופתית, פגישה אחת לחודש או פגישות בהתאם לצורך. לקראת מפעלים ופעילויות שיא כדאי לעדכן את ההורים במתכונת הפעילות, לחשוב יחד על אתגרים וקשיים אפשריים ועל מציאת פתרונות, להיעזר בהורים על מנת להכין את החניך למחנה או לטיול ולאפשר תיאום ציפיות לגבי תפקוד המדריכים במהלכו. הקשר עם ההורים מתבצע על ידי המדריך ורכז הסניף.

מסגרות חינוכיות וטיפוליות

הקשר עם המסגרות הטיפוליות והחינוכיות יתבצע מול יועץ בבית הספר, מנהל או עובד סוציאלי באותה מסגרת. קשר זה חשוב הן למטרה של קבלת מידע מקצועי על החניך, הן ליצירת שיתוף פעולה בנוגע להצבת מטרות לחניך והן להתייעצות במקרים של קשיים ואתגרים, התנהגויות לא מובנות או אמירות קיצוניות של החניך. קשר זה חיוני גם עבור החניך עצמו, ביצירת שפה אחידה, ברורה ומוכרת. הקשר עם בית הספר ומסגרות אחרות מתבצע לרוב על ידי רכז הסניף ועל ידי המלווה התנועתי.

מסגרות רווחה וחינוך

הקשר עם הרשות המקומית יהיה מול הגורם המטפל באוכלוסיות עם מוגבלות ברשות: מחלקת חינוך, מחלקת רווחה, עובדים סוציאליים. קשר זה חשוב ליצירת ערוץ תקשורת פתוח, להעברת מידע מקצועי, להתייעצות ולשיתוף פעולה. הקשר עם גורמים אלה יתבצע לרוב על ידי המלווה התנועתי או רכז הסניף.

היצעת?

מדריכים בתנועת האיחוד החקלאי, שבקבוצתם חניכה עם שכלית קוגניטיבית התנהגותית, מספרים שבתהליך ההכשרה שלהם נפגשו כל בוגרי הסניף עם אמה של החניכה. המדריכים מעידים כי המפגש השפיע עליהם בצורה חזקה ועורר בהם מוטיבציה גבוהה כלפי החניכה. אחרי המפגש הם החליטו על יוזמה חברתית מיוחדת: להגיע אל החניכה הביתה אחת לשבוע עם מיישור מחניכי הקבוצה, על מנת לחזק את הקשרים החברתיים שלה.

דברים שחשוב לזכור - רשימות ומשימות

להיות פעיל בפורומים התנועתיים, לשאול שאלות ואף לדרוש הכשרות בהתאם לאתגרים בהם אתה נתקל במהלך הפעילות. הכשרה מרוכזת תתבצע בדרך כלל לפני תחילת שנת הפעילות, ובמהלך שנת הפעילות יתקיימו מפגים אחת לתקופה, בנושאים שונים. בנושא ההכשרות עליך לפנות לרכז תחום השילוב המחוזי.

✓ ליווי, הנחיה והתייעצות

התייעצות וקבלת עזרה מבעלי תפקידים בתנועה היא כלי משמעותי ביכולתו של המדריך להתמודד עם אתגרים בתפקידו. ניתן להתייעץ עם הרכזים הסניפיים, עם רכזי התחום התנועתיים, עם מדריכים עמיתים ועם מדריכים ממקומות אחרים.

✓ תהליך חינוכי לקבוצה לפני ובמהלך שילוב פרטני של חניכים עם צרכים מיוחדים

הכנת הקבוצה לשילוב חניך עם צרכים מיוחדים עשויה לצמצם בצורה משמעותית את החששות, התסכול וחוסר הסבלנות מצד החניכים ללא צרכים מיוחדים, הקולטים לקבוצתם חניך עם צרכים מיוחדים. מומלץ להעביר מספר פעולות לפני כניסת החניך, להיות ערניים לתגובת החניכים ולהתנהגותם אחרי השילוב ובמהלך שנת הפעילות, ולהתאים פעולות חינוכיות לפי הצורך.

✓ מדריכי שילוב הם חלק מצוות ההדרכה

זכור והפנם כי היותך מדריך משלב או מדריך מלווה מעמידה אותך במקום של כבוד בצוות ההדרכה של הסניף. באחריותך לקחת חלק בשיבות ההדרכה, בפעילויות צוות ההדרכה, בתהליכי קבלת החלטות ובפעילויות חברתיות של צוות ההדרכה. יש לזכור כי אתה בעצם שגריר של החניכים ושל התחום כולו. התפקיד אותו אתה מבצע הוא תפקיד ערכי ובעל משמעות הדורש השקעת מאמצים רבים. התוצאות אינן נראות לעין במהרה, והאתגרים רבים.

זכור, אתה חלק מעשייה חינוכית חשובה

ומשמעותית. אתם, המדריכים לחניכים עם

צרכים מיוחדים, מהווים מופת וחוד

החנית של צוות ההדרכה.

היצעת?

מיתוג ושיווק הפרויקט של שילוב חניכים עם צרכים מיוחדים חשוב מאוד לתפיסתו בקרב הנהגת התנועה, הרכזים, השכבה הבוגרת, המדריכים והחניכים. בתנועת המכבי הצעיר התבצע תהליך ארוך לבחירת השם לקבוצות המשולבות / לתכנית. לבסוף נבחר השם 'לפיד'. השם מבטא את החשיבות הרבה שמייחסת התנועה לנושא - הדגשת ערך השוויון החברתי, והחניכים עם הצרכים המיוחדים הם ההולכים כלפיד בראש המחנה. השם מסמל גם את הלפיד הנושא את אש המכבים, שהיא אחד הסמלים המשמעותיים של התנועה.

